

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Досліджено проблеми управління фінансово-економічною безпекою, виявлено внутрішні і зовнішні загрози, що можуть спричинити негативні наслідки діяльності підприємства.

Встановлено, що для забезпечення стабільної, ефективної діяльності суб'єкта господарювання процес управління його фінансовою безпекою повинен мати безперервний характер та бути невід'ємною частиною системи фінансового менеджменту

Ключові слова: безпека, фінансово-економічна безпека, загрози, зовнішні загрози, внутрішні загрози, управління фінансовою безпекою підприємства

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови господарювання вимагають зростання ролі ефективного управління фінансовою та економічною діяльністю підприємства. Така ситуація зумовлена тим, що фінансово-економічна діяльність формує фінансове забезпечення операційної і інвестиційної діяльності підприємства, впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності продукції та забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні проблеми управління фінансово-економічною безпекою підприємств були і є предметом дослідження багатьох вчених. Серед них: К.С.Горячева, Ю.Г. Кім, О.М. Підхонний, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк, М.П.Лазаренко, К.В.Ніколаєнко, В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т. С. Клебанова, Г.Б. Козаченко, В.П. Дономарьов, О.М. Ляшенко[1-6].

Мета дослідження. Дослідити проблеми управління фінансово – економічною безпекою підприємств в Україні.

Викладення основного матеріалу. Відомо, що фінансово-економічна діяльність підприємства здійснюється з урахуванням умов зовнішнього середовища, якому притаманне зростання рівня динамічності і невизначеності, що викликані трансформаційними, інтеграційними та глобалістичними процесами. Можна стверджувати, що зростання рівня невизначеності насамперед пов'язане з посиленням конкуренції на певних товарних ринках, скороченням тривалості життєвого циклу продукції, інфляційними процесами, нестабільністю податкового законодавства, відсутністю розвинутого сектора доступного банківського кредитування, зниженням ділової активності фондового ринку та реструктуризацією власності стратегічно-важливих галузей національної економіки тощо.

Негативним залишається наявність великої кількості загроз, що вимагає розробки та реалізації заходів для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, які в свою чергу забезпечать діагностику зовнішніх і внутрішніх загроз, оцінку наслідків їх впливу на фінансово-економічну діяльність підприємства та формування комплексу превентивних заходів, що дозволяють підвищити адаптацію підприємства до негативних впливів зовнішнього середовища.

До внутрішніх загроз фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно віднести: протиправні чи інші негативні дії персоналу, що загрожують функціонуванню підприємства; порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб; порушення порядку використання технічних засобів; інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших зацікавлених фігурантів; низький рівень кадрового,

організаційного, інформаційного забезпечення управління потенціалом підприємства у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз.

До зовнішніх загроз у сфері підприємницької діяльності можна віднести: роботу спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів; роботу служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, як вітчизняних так і зарубіжних, з метою подавлення конкурентів, заволодіння ринками з буту чи майном конкурентів; протиправну діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності[3].

Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки включає: оцінку загроз економічній безпеці, що мають політико-правовий характер; оцінку поточного рівня забезпечення фінансової безпеки; оцінку ефективності запобігання можливій шкоді від негативних дій; планування комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки і розробку рекомендацій стосовно його реалізації; бюджетне планування практичної реалізації пропонованого комплексу заходів; планування корпоративних ресурсів; оперативну реалізацію запланованих дій у процесі здійснення суб'єктом господарювання фінансово-господарської діяльності [4].

Загрози фінансовій безпеці підприємницької діяльності можуть бути різноманітними, вони класифікуються за різними критеріями: за джерелом виникнення всі загрози можна поділити на зовнішні і внутрішні; за рівнем тяжкості наслідків: загрози з високою, значною, середньою і низькою тяжкістю наслідків; за рівнем вірогідності загрози можуть бути маловірогідними і високовірогідними; загрози можуть розрізнятися за проявом на певному етапі підприємницької діяльності. Існують загрози найвірогідніші та найнебезпечніші на етапі створення підприємства, й такі, що характерні для його функціонування; загрози можуть розрізнятися за об'єктом посягань; за суб'єктами загроз; за формою збитку [5, с. 119-123].

До складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства відносять такі складові: сукупність фінансових інтересів підприємства, функції, принципи і методи управління, організаційну структуру, управлінський персонал, техніку і технології управління, фінансові інструменти, критерії оцінювання рівня фінансової безпеки. У такому розумінні механізм фінансового забезпечення підприємства становить єдність процесу управління і системи управління, що відповідає існуванню діалектичної суперечності процесу управління і структури управління.

Стратегічний аналіз використовують у процесі здійснення управління фінансовою безпекою підприємства з урахуванням пропозиції щодо його

поліпшення. Запропоновано використовувати для здійснення стратегічного аналізу стану фінансової безпеки підприємства такі методи: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз, аналіз розроблення сценаріїв подій.

Результатом стратегічного планування є стратегічний план (стратегія) фінансового забезпечення підприємства. Така стратегія повинна відповідати як фінансовій стратегії, так і загальній стратегії підприємства, бути гармонізованою до їхніх цілей та завдань. У складі стратегії задають частку корпоративної місії і цілі підприємства, які стосуються фінансової безпеки, результати аналізу внутрішнього і зовнішнього фінансового середовища, якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, котрі задовольняють вимоги забезпечення належного рівня фінансової безпеки, відповідальні за реалізацію намічених заходів (права і відповідальність), обсяг і джерела фінансових ресурсів (бюджет), потрібних для забезпечення фінансової безпеки підприємства [1].

Фінансовий план містить: розроблення й узгодження фінансової моделі підприємства; формування прибуткового балансу ресурсів і вкладень, розрахунок прогнозованих фінансових результатів, складання плану руху капіталу, плану фінансових операцій, плану розроблення і впровадження фінансових продуктів та послуг; формування бюджету підприємства на рік у його дохідній і витратній частинах; встановлення лімітів видатків на утримання підприємства, визначення мінімальної рентабельності та дохідної частини бюджету, розрахунок податкових платежів; розрахунок прогнозованих показників і нормативів. Фінансовий аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності підприємства – це діагноз його стану, який допомагає виявити і мобілізувати внутрішньогосподарські резерви, збільшити доходи та прибутки, зменшити витрати виробництва, підвищити рентабельність, поліпшити фінансово-господарську діяльність загалом.

Фінансовий облік дає певний агрегований опис стану підприємства, який спрямовано зовні підприємства, що належною мірою формалізований і слугує підставою для прийняття управлінських рішень щодо того, як потрібно змінити діяльність підприємства загалом. Фінансовий облік призначений насамперед для зовнішніх учасників (акціонерів, кредиторів, постачальників) і узагальнює підсумки діяльності підприємства. На підставі даних, що надходять від системи фінансового обліку, здійснюють фінансову діагностику підприємства. Завдання фінансової діагностики – вчасно інформувати керівництво підприємства про негативні зміни, які відбулися на підприємстві останнім часом.

Сутність фінансового контролю зводиться до процесу вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем змісту і відображення в обліку господарських операцій та вжиття заходів для їх вирішення, усунення порушень, запобігання в майбутньому. Треба зазначити, що фінансовий контроль необхідно розглядати як систему, якою є контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії [2].

Забезпечення економічної безпеки виробничої діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, цілями функціонування якої є своєчасне виявлення і запобігання небезпекам та загрозам, гарантування досягнення підприємством цілей діяльності. Реалізація даних цілей відбувається на основі вирішення цілого комплексу завдань, серед яких: виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз, знаходження способів їх запобігання, ослаблення або ліквідації наслідків їх дії, аналіз сил і засобів, необхідних для забезпечення безпеки

підприємства та деякі інші. Принципи, впровадження яких у систему безпеки підприємства підвищать її ефективність, є системність, своєчасність, безперервність, плановість.

Система безпеки підприємства формується відповідно до політики, що проводиться, і стратегії безпеки. Політика безпеки є системою поглядів, заходів, рішень, дій у галузі безпеки, які створюють умови, сприятливе середовище для досягнення цілей бізнесу. Дослідивши точки зору науковців ми прийшли до думки, що під стратегією безпеки необхідно розуміти сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на надання програмного рівня безпеки функціонування підприємства.

Стратегії безпеки за своїм змістом бувають різними. Можна виділити три типи. Перший тип – це стратегія, що пов'язана з необхідністю раптово реагувати на реально виниклі загрози виробничій діяльності. В даному випадку діє принцип "загроза віддзеркалення". Створені для вирішення цього завдання підрозділи, виділені сили і засоби можуть ослабити або запобігти дії загроз, і в той же час може виникнути ситуація, коли підприємству буде завданий збиток. Другий тип – це стратегія, орієнтована на прогнозування, своєчасне виявлення небезпек і загроз, цілеспрямоване дослідження ситуації як усередині підприємства, так і в навколишньому його середовищі. Виділені для вирішення цього завдання фахівці, сформовані служби безпеки створюють можливість усвідомлено і цілеспрямовано проводити роботу з формування сприятливих умов діяльності фірми. Третій тип – це стратегія безпеки, направлена на відшкодування (відновлення, компенсацію) нанесеного збитку. Дана стратегія може вважатися за прийнятну лише тоді, коли збиток надолужуваний або коли немає можливості здійснити стратегію першого і другого типів[6].

Джерелом формування показників фінансово-економічної безпеки підприємства може бути бухгалтерська звітність підприємства. Основою методу аналізу фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є структуризація активів і пасивів бухгалтерського балансу. Активи підприємства розподіляються без залишку на дві групи: нефінансові і фінансові, а капітал на власний і позиковий. Власний капітал виконує функцію фінансування нефінансових (виробничих) активів, а позиковий зіставляється з фінансовими активами, які є першочерговим покриттям зобов'язань.

При роздільному підході до віддзеркалення руху майна і доходу на активних і пасивних рахунках у бухгалтерському обліку, по-перше, створюється видимість, що все майно належить підприємству, оскільки в активі відсутня ознака власності, а, по-друге, власність з'являється в пасиві без форми втілення. Власний і позиковий капітал отримують форму втілення, а різноманітні активи отримують тлумачення свого змісту: найбільш мобільна частина відноситься до позикового майна, а немобільна до власного. Тим часом проводиться чітка межа відповідно до співвідношення між власним капіталом, з одного боку, позиковим капіталом і зобов'язаннями з іншого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, внаслідок існування різних загроз, що можуть одночасно стосуватися різних сфер діяльності підприємств виникає об'єктивна необхідність розробки та реалізації заходів, щодо вдосконалення економічних механізмів управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання. Об'єктом системи забезпечення фінансової безпеки виступає стабільний фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточному

і перспективному періоді. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові. Оскільки об'єкт захисту є багатоаспектним, то ефективно забезпечення фінансової безпеки повинне ґрунтуватися на системному підході до управління цим процесом. Також можна відмітити, що на сьогодні особливо гостро стоїть проблема необхідності зміни підходів до дослідження фінансово-економічної безпеки. Перш за все, це пояснюється якісними та кількісними змінами, що відбуваються як у локальному, так і глобальному масштабі. Швидкий та лавиноподібний розвиток у різних сферах людської діяльності привів до значної трансформації наочної сфери економічної безпеки і подальшого розвитку змісту цього поняття. Сучасний період розвитку досліджень з проблем фінансово-економічної безпеки можна охарактеризувати як період становлення теорії безпечного функціонування систем господарювання, що потребує комплексного підходу до дослідження життєвого циклу суб'єкта господарювання і господарства в цілому як до економічних систем.

Список використаних літературних джерел:

1. *Горячева К.С.* Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева // *Економіст* : наук. журнал. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
2. *Кім Ю.Г.* Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства / Ю.Г. Кім // *Безпека у XXI столітті* – Львів, 2010. – С. 73-80.
3. *Козаченко Г.Б.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.Б. Козаченко, В.П. Дономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
4. *Лазаренко М.П.,* Николаенко К.В. Фінансова безпека підприємства та її управління. Електронний ресурс: <http://www.rusnauka.com/>

1_KAND_2010/Economics/10_57970.doc.htm 5. *Підхомний О.М.* Типологія загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності. / О.М. Підхомний, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк // *Вісник Національного університету "Львівська політехніка": Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* – № 605. – 2007. – С. 119- 123.

6 *Модельовання економічної безпеки: держава, регіон, підприємства* : монографія. / В.М. Гесць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін.; за ред. В.М. Гейця. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.

ЧЕРЕП Олександр Григорович – кандидат економічних наук, доцент Запорізького національного університету.

Наукові інтереси:

- управління конкурентоспроможністю підприємств, регіонів та держави;
- податкова система.

УРУСОВА Зінаїда Петровна – кандидат економічних наук, доцент Запорізького національного університету.

Наукові інтереси:

- Управління лізинговими операціями.

УРУСОВ Андрій Альбертович – студент Запорізького національного університету.

Наукові інтереси:

- економічна безпека.

Стаття надійшла до редакції: 29.08.2012 р.